

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף סח

הגמרא עוסקת בשאלה מה המקור לכך שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות.

רב אחא בר יעקב אמר: לומדים זאת בקל וחומר מיבמה. יבמה אסורה להינשא לאיש זר (שאינו היבם) באיסור לאו, ואם עברה ונישאה לא תופסים בה קידושין (כפי שלומדת הגמרא ביבמות מהפסוק "לא תהיה אִשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" היא לא תהיה לאיש זר על ידי תפיסת קידושין). קל וחומר לעריות שהם באיסור כריתות ומיתות בית דין.

קושיא: אי הכי שאר חייבי לאוין נמי: אם כן נלמד ב'כמה מצינו' (אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן): כמו שיבמה לאיש זר האסורה בלאו לא תופסים בה קידושין - כך גם בשאר חייבי לאוין, כגון אלמנה לכהן גדול או גרושה וחלוצה לכהן הדיוט לא יתפסו בהן קידושין. והרי במשנה כתוב שתופסים בהן קידושין?

אמר רב פפא: נאמר במפורש שבחייבי לאוין תופסים קידושין. נאמר בפסוק שאם תהיינה לאיש שתי נשים אהובה ושנואה, והבן הבכור שלו נולד מהשנואה, הוא לא יכול להעדיף את הבן של האהובה בירושה אלא בן השנואה מקבל פי שניים כמו כל בכור. רב פפא מקשה: וכי לפני הקב"ה משנה אם האדם אוהב את אשתו או שונא אותה, שהתורה צריכה לכתוב שבן השנואה יקבל פי שניים? פשוט שאין זה משנה לגבי הירושה!

אלא בהכרח שהכוונה לאשה 'שנואה' בנישואיה כי היא אסורה לבעלה בלאו, ובכל אופן אומרת התורה "כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ נְשֵׁי נָשִׁים" שתופס בשתיהן קידושין - גם בשנואה שהיא חייבי לאוין.

ולרבי עקיבא: רבי עקיבא סובר שאין קידושין תופסים בחייבי לאוין' והוא לומד זאת מיבמה (עיין רש"י). וממילא נשאר הקושיא שהרי הפסוק "כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ נְשֵׁי נָשִׁים" אומר לכאורה שקידושין כן תופסים בחייבי לאוין וכנ"ל.

תירוץ: באלמנה לכהן גדול וכרבי סימאי: רבי סימאי סובר בדעת רבי עקיבא שאלמנה הנישאת לכהן גדול אפילו שהיא אסורה לו בלאו ('חייבי לאוין') אין ילדיהם ממזרים. (את זאת הוא לומד מהנאמר בתורה שאם כהן גדול יקח אלמנה זרעו יהא חלל, ומשמע שילדיו יהיו דוקא חללים אך לא ממזרים). והכלל הוא: שבמקום שהקידושין לא תופסים הבנים ממזרים. ממילא אם בניה של האלמנה לא ממזרים בהכרח שקידושין כן תופסים בה. ולענינו, היא האשה השנואה שעליה דיבר הכתוב בפסוק 'כי תהיין' שאמנם היא שנואה אבל הקידושין תופסים בה.

קושיא: ולרבי ישבב: רבי ישבב סובר בדעת רבי עקיבא שכל חייבי לאוין ילדיהם ממזרים, ולכן הוא אומר בואו נצווה על רבי עקיבא שהוא מרבה ממזרים בישראל. לפי זה יוצא שאלמנה הנישאת לכהן גדול בנה ממזר, והיינו כי לא תופס בה קידושין (לפי הכלל שכל מקום שהולד ממזר לא תופסים קידושין).

הניחא לרבי ישבב אי לטעמיה דנפשיה וכו': רבי ישבב שאמר בואו ונצווה על רבי עקיבא וכו' - יתכן שהוא בא לחלוק על רבי סימאי בדעת רבי עקיבא, ויתכן שהוא בא לומר את דעתו שלו עצמו בדעת רבי עקיבא.

אם נאמר שהוא בא רק לחלוק על רבי סימאי, אין קושיא. כי אם כן הוא בא רק להוסיף את כל החייבי לאוין' כולל אלמנה לכהן גדול. אבל לא 'חייבי עשה' כגון מצרי ואדומי בתוך שלושה דורות שאסורים להתחתן בקהל ב'עשה' (כנאמר "דור שלישי יבא להם בקהל י-הנה" כלומר שעד דור שלישי הם אסורים לבוא בקהל ה', וישנו כלל שלא הבא מכלל עשה נחשב לעשה). ובמצרית או אדומית כזו מודה רבי עקיבא שקידושין תופסין בה. ממילא היא האשה השנואה שאסורה להינשא בלאו אבל קידושין תופסים בה.

אבל אם נאמר שהוא בא לומר 'כלל' בדעתו של רבי עקיבא שכל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר', אם כן גם חייבי עשה בתוך הכלל הזה, ושוב קשה: מי היא האשה שאסורה להינשא אבל קידושין תופסים בה?

בבעולה לכהן גדול: גם היא אסורה בעשה 'כי אם בתולה מעמיו יקח אשה' (ולא הבא מכלל עשה עשה כנ"ל), אלא שמכיון שהעשה הזה 'לא שווה בכל' - בכל הציבור אלא האיסור רק על כהן גדול, ממילא הוא איסור קל יותר ומודה רבי עקיבא שקידושין תופסים בה.

ורבנן: כאמור רבנן לא לומדים קל וחומר מיבמה שחייבי לאוין תופסים בהם קידושין, בגלל שהם לומדים מ"כִּי תִהְיֶינָּ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים" שחייבי לאוין כן תופס בהם קידושין. הקושיא: אם ראינו שניתן לפרש את הפסוק 'כִּי תִהְיֶינָּ' בחייבי עשה, מדוע באמת רבנן לא מפרשים כך וממילא כן לומדים מיבמה שחייבי לאוין לא תופס בהם קידושין?

תירוץ: הני חייב עשה במאי: במה מדובר? אי אפשר לומר שמדובר בשתי נשים מצריות כי אז שתיהן שנואות. ואי אפשר לומר באחת מצרית וכו'.

ורבי עקיבא: אמנם דוחק הוא לפרש את הפסוק 'כִּי תִהְיֶינָּ' בבעולה לכהן גדול, אבל אין לו ברירה משום שהוא לומד מיבמה שאין קידושין תופסים בחייב לאוין.

*

למדנו במשנה שמי שאין בה קידושין כלל אפילו לא לאחרים, הולד שנולד הוא כמותה. וזו היא שפחה או נכרית (גויה).

עם הדומה לחמור: כך נדרש הפסוק. ובחמור כמובן שלא תופסים קידושין.

ולדה כמותה מנלן? שנאמר לגבי שפחה כנענית "הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ", כלומר עבד עברי מותר בשפחה, וכשהוא משתחרר בניו שנולדו לו ממנה אינם משתחררים איתו אלא הם נשארים עבדים כנענים לאדון, ומכאן שהוולד של השפחה הכנענית מתייחס אחר אימו.

נכרית מנלן: מנין שאין קידושין תופסים בנכרית? שנאמר "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם" דהיינו לא תהיה לך בהם תורת חיתון.

אשכנזא דלא תספי בה קידושי: אכן מצאנו שקידושין לא תופסים בנכרית, אבל מנין שהוולד שלה גוי כמותה?

תשובה: אמר רבי יוחנן וכו': נאמר "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתָרְךָ לֹא תִתֵּן לְכֶנֶז וּבָתּוֹ לֹא תִקַּח לְבִנְךָ. כִּי יָסִיר אֶת בְּנֶךָ מֵאֶרְצֵינוּ...", הפסוק הולך על מקרה שבתך התחתנה עם גוי, והחשש הוא שהוא יסיר את 'בנך' כלומר את הבן של בתך מאחרי ה', משמע שהפסוק קורא לבן של בתך מהנכרי 'בנך', אבל הוא לא קורא לבן של בנך מהנכרית 'בנך', ומכאן שבנך הבא מישראלית שנישאת לנכרי נקרא 'בנך' לפי שהוא מתייחס אחר אמו הישראלית, אבל בנך הבא מהנכרית (= כלומר שבנך נשא נכרית)

אין בנו נקרא 'בנך' לפי שהוא מתייחס אחר אמו הנכרית. ומכאן שהוולד של הנכרית כמותה.

נימא קסבר רבינא: מדברי רבינא עולה שנכרי וכן עבד שבאו על ישראלית הוולד ממזר, לפי שהוא לא מתייחס אחר אביו הנכרי או העבד אלא הוא מתייחס אחר אמו הישראלית, ולמדנו במשנתנו שאם אין קידושין ויש עבירה הוולד ממזר. (= נכרי ועבד לא תופסים קידושין בישראלית והוולד נולד בעבירה, וא"כ הוא ממזר).

דחייה: נהי וכו': אמנם הוא לא וולד כשר לפי שהוא נולד מעבירה, אבל הוא אינו ממזר, לפי שממזר שייך רק ממי שנולד מכך שאביו בא על אשה שלא תפסו בה קידושין אבל אביו כן תופס קידושין בנשים אחרות (= כגון שנולד מכך שאביו בא על אשת איש שאין קידושין תופסים בה, אבל אביו כן תופס קידושין בנשים אחרות פנויות), אבל נכרי ועבד לא תופסים קידושין כלל בבת ישראל, ולכן הוולד שלהם אינו ממזר אלא 'פסול', כשאר הנולדים מחייבי לאוין או עשה.

למדנו למעלה שמהפסוק "ולא תתחתן בם" לומדים שאין קידושין תופסים בנכרית, ומהפסוק "כי יסיר את בנך מאחרי" לומדים שהוולד מתייחס אחר אמו הנכרית. הגמ' מקשה:

הוא בשבעה אומות כתיב: הפסוקים הנ"ל נכתבו לגבי השבעה אומות שהיו בארץ ישראל כשבני ישראל נכנסו לארץ, אבל מנין אנו יודעים שכך הדין גם בשאר האומות?

תירוץ: א"ק (= אמר קרא): נאמר "כי יסיר את בנך מאחרי" לרבות את כל האומות המסירים את בנך מאחרי ה'.

הניחא לר"ש: התירוץ מובן לשיטת דרבי שמעון שהיה דורש את טעם הפסוקים, (כגון את הפסוק "ולא תחבל בגד אלמנה", כלומר הפסוק אוסר למשכן בגד של אלמנה בעבור החוב שהיא חייבת לך, ואמר ר"ש שהאיסור הוא רק בבגד של אלמנה עניה, לפי שאתה צריך להחזיר לה את הבגד בערב שיהיה לה במה לשכב, ומתוך שאתה נכנס אצלה תדיר אתה גורם לה לשם רע בשכנותיה, אבל באלמנה עשירה שיש לה בגד לשכב בו בלילה ואינך צריך להחזירו לה מותר לך למשכנה. ר"ש למד את הדין הזה מעצמו למרות שהפסוק לא חילק בין ענייה לעשירה), ולשיטתו אף שהתורה לא כתבה את הטעם בפסוק אנו יכולים לדרוש אותו בעצמינו, וא"כ היינו יכולים לפרש מעצמינו שהטעם הוא שמא הוא יסיר את בנך מאחרי ה', וא"כ מדוע התורה כתבה את הטעם? אלא בהכרח

היא כתבה אותו כדי לרבות את שאר המסירים, אבל לשיטת חכמים שלא דורשים את טעם הפסוקים (ולשיטתם בין אלמנה ענייה ובין עשירה אסור לך למשכנה, שהרי הפסוק לא חילק ביניהם), מנין לנו לרבות את כל האומות המסירים את בנך מאחרי ה'?" והרי הפסוק נאמר רק על השבעה אומות.

תירוץ: א"ק (= אמר קרא): נאמר לגבי אשה יפת תואר גויה שנשבתה במלחמה "וְהִסִּירָה אֶת שְׂמֹלֶת שִׁבְיָהּ מֵעֲלֶיהָ וַיִּשְׂכֶּה בְּבֵיתָךְ וּבְכֹתֶךָ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים, וְאַחַר כֵּן תָּבֹא אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ וְהִיתָ לָּהּ לְאִשָּׁה", משמע שרק לאחר שתהיה בביתך חודש ימים אז היא 'תהיה לך לאשה', כלומר הקידושין יתפסו בה, אבל לפני כן לא תופסים בה קידושין, ומכאן שאין קידושין תופסים בנכרית.

אמר קרא כי תהיין לאיש וילדו לו: נאמר "כִּי תִהְיֶינָּה לְאִישׁ נָשִׁים הָאֲחַת אֲהוּבָה וְהָאֲחַת שְׂנוּאָה וַיֵּלְדוּ לָהּ בָּנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה...". בכל מקום ששייך "כִּי תִהְיֶינָּה" דהיינו שתופסים בה הקידושין אז "וַיֵּלְדוּ לָהּ" דהיינו הוולד מתייחס אחר אביו, אבל במקום שהקידושין לא תופסים אין הוולד מתייחס אחר אביו אלא אחר אמו, ומכאן שהוולד מתייחס אחר אמו הנכרית.

קושיא: אי הכי: אם כך גם את הדין שוולד שפחה כנענית מתייחס אחריה נלמד מהפסוק הזה, וא"כ מדוע צריך את הפסוק "וְהָאִשָּׁה וַיֵּלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדוֹנֶיהָ" שממנו למדנו זאת למעלה?

תירוץ: לכדתניא: הפסוק נצרך ללמדנו דין אחר שהביאה הברייתא - לדעת ר' יוסי הגלילי - הנותן גט שחרור לשפחתו המעוברת ואומר לה 'הרי את בת חורין, והוולד שלך עבד', הדין הוא שהוולד כמותה ואף הוא משוחרר, ולדעת חכמים - דבריו קיימים והוולד עבד, לפי שנאמר "וְהָאִשָּׁה וַיֵּלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדוֹנֶיהָ". הגמ' שואלת מיד:

מאי תלמודא? איך חכמים לומדים את שיטתם מפסוק זה?

תשובה: אמר רבא: רבי יוסי הגלילי (ולא חכמים) למד מפסוק זה את שיטתו - נאמר "וְהָאִשָּׁה וַיֵּלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדוֹנֶיהָ" בזמן שהאשה (= השפחה) שייכת לאדוניה אז גם הוולד שתלד יהיה שייך לאדוניה, אבל אם האשה לא שייכת לאדוניה אין הוולד שתלד שייך לאדוניה.